

Список використаних джерел

1. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. Навчальний посібник. / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
2. Логопедія. Учебник для студ. деф. фак. пед. высш. учеб. заведений. / Под ред. Л.С. Волковой. – 5-е изд. перераб. и доп. – М.: ВЛАДОС, 2004. – 704 с.
3. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. – 672 с.

The analysis of psychologic-pedagogical classification of the speech violations and recommendations about formulation the diagnosis of speech with the help of this classification, also description of directions for making the speech characteristics for a child of pre-school and junior school age is given in the article.

Keywords: psychologic-pedagogical classification, pre-school age, junior school age, speech characteristics, reasons of speech violations.

Отримано 14. 11.2012

УДК 376.06

Б.Т. Дем'яненко

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕХАНІЗМИ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ

В статті розглядаються механізми корекційної та психотерапевтичної допомоги з позиції функціональної діагностики. Такий підхід дозволяє інтегрувати зусилля різних спеціалістів у комплексній медико-психолого-педагогічній корекції.

Ключові слова: Механізми, функціональна діагностика, медико-психолого-педагогічна корекція, діти з вадами розвитку.

В статье рассматриваются механизмы коррекционной и психотерапевтической помощи с позиции функциональной диагностики. Такой подход позволяет интегрировать усилия различных специалистов в комплексной медико-психолого-педагогической коррекции.

Ключевые слова: Механизмы, функциональная диагностика, медико-психолого-педагогическая коррекция, дети с отклонениями в развитии.

Різноманіття теорій особистості та уявлень про психічне здоров'я передбачає значні розбіжності у розумінні механізмів корекційної та

психотерапевтичної допомоги. Видатний американський психотерапевт І. Ялом виділяє 11 первинних факторів психотерапії, або її механізмів: 1) вселення надії; 2) універсальність переживань; 3) постачання інформації; 4) альтруїзм; 5) коригуючи рекапітуляція первинної сімейної групи; 6) розвиток навичок соціалізації; 7) імітаційна поведінка; 8) міжособистісне (інтерперсональне) навчання; 9) згуртованість групи; 10) катарсис; 11) екзистенційні фактори [1, с.458]. Ці механізми важливі як для групової, так і для індивідуальної психотерапії.

Також виділяються наступні психотерапевтичні стратегії, які впливають на механізми психотерапії: інсайт, створення емоційного рекапітулюючого досвіду, відреагування, дезактуалізація проблем, фобій, переживань, десенсибілізація травматичних стимулів, формування адекватних когнітивних установок, актуалізація духовних ресурсів самозмінення [1, с. 463].

На сучасному етапі розвитку корекційної та психотерапевтичної допомоги існують два основних підходи:

- 1) еkleктичний підхід – вилучення необхідних елементів з різноманітних теорій у відповідності з вимогами практики;
- 2) інтегральний підхід – об'єднання різних елементів теорій у загальне об'ємне ціле.

З 2009 року співробітники кафедри спеціальної психології та медицини Інституту корекційної педагогіки та психології розпочали дослідницьку роботу, присвячену розробці функціональної діагностики і комплексної медико-психолого-педагогічної корекції психічних порушень у дітей та підлітків.

Ключовими теоретичними та практичними аспектами дослідження є наступні розробки:

- 1) концепція розвитку об'єктно-суб'єктних відносин;
- 2) інтегральна функціональна діагностика психічних порушень у дітей та підлітків;
- 3) комплексна медико-психолого-педагогічна корекція розвитку дітей та підлітків з психологічними вадами. [2,с. 248-252; 3,с. 355-359].

Нами була запропонована концепція розвитку, яка пояснює розвиток нормальної дитини та дитини з вадами психофізичного розвитку. В основі моделі покладена теорія ієрархії потреб А. Маслоу. До основних потреб, які виділив Маслоу, ми додали наступні метапотреби: потреби у свободі, відносинах та сенсі життя. Нами було зроблено припущення, що метапотреби наближені до поняття духовних копінг-стратегій, і серед них найбільш значущими є віра, надія та любов. На ранніх етапах розвитку дитини у задоволенні потреб дитини вирішальне значення мають значимі інші: мати, батько, бабуся, дідусь. Цей аспект розвитку розроблений у теорії об'єктних відносин. У процесі розвитку самосвідомості починає домінувати тенденція самоактуалізації та інші метапотреби. На цьому етапі важливим моментом стає відношення до дитини як до суб'єкта, що сприяє розвитку в неї істинного «Я» [4, с. 37-39].

Англійський психоаналітик Д. Віннікот встановив, що якщо мати не

можете забезпечити середовище, потрібне для здорового розвитку відчуття «Я», то особистісний розвиток призупиняється. Справжнє відчуття самого себе замінюється адаптивною слухняністю, і це продовжується допоки не буде знайдене «утримуюче середовище», яке дозволить проявитися суб'єктивному спонтанному переживанню (досвіду). Ця ідея призвела до створення нового напрямку у психоаналітичній терапії, коли аналітик намагається створити із пацієнтом ті самі підтримуючі відносини, які б дозволили останньому зростати та розвиватися [4, с. 38-39]. Аналогічні відносини мають бути створені між дитиною з вадами психофізичного розвитку та корекційним психологом і корекційним педагогом з метою допомогти розблокувати нереалізовані потреби та надати можливість для розвитку істинного «Я».

У процесі наших досліджень та проведення психокорекційної та психотерапевтичної роботи також виникла концепція, яка дозволила інтегрувати функціональний діагноз у дітей та підлітків з психічними порушеннями і розробити комплексну медико-психолого-педагогічну корекцію. Це стало можливим тоді, коли ми використали для цих цілей багатоосьову діагностику психічних порушень у дітей та підлітків (MAS), а також розробили шкалу психодіагностичних і корекційних заходів. За нашою версією ця (сьома) шкала включає психодинамічний, соціодинамічний та екзистенційно-інтеграційний параметри [3, с. 355-359].

Психодинамічний параметр передбачає вивчення наступних питань: формування особливостей характеру, механізмів психологічного захисту, особливостей впливу сімейного виховання на виникнення психологічних проблем, системи об'єктних відносин, его-станів за Е. Берном та субособистостей за Р. Асаджолі.

Дослідження показали що у процесі розвитку особистості формуються два патерни: патерн позитивних субособистостей та патерн негативних (тіньових) субособистостей. Домінування позитивного патерну сприяє формуванню істинного «Я», а у випадку домінування негативного патерну формується хибне «Я», яке служить основою емоційних та поведінкових проблем.

У клінічній практиці найбільш важливими виявилися наступні негативні субособистості: Жертва (пов'язана з психологічним механізмом захисту, який називається інтроєкція); Саботажник (механізми захисту: проекція, всемогутній контроль, проективна ідентифікація); Унікаючий (механізми захисту: заперечення, примітивна ізоляція та розщеплення «Его»). Емоційні та поведінкові проблеми виникають у тому випадку, коли існує конфлікт між контролюючим Батьком та раненою Дитиною, яка виражається у Жертві, Саботажнику або Унікаючому.

Соціодинамічний параметр передбачає дослідження наступних проблем: цільових установок та схем аперцепції за А. Адлером; когнітивних установок за А. Елісом; копінг-стратегій. Наші дослідження показали, що цей рівень функціональної діагностики має тісний зв'язок з психодинамічним та екзистенційно-інтегрованим параметрами. В тих випадках, коли негативні субособистості гіпервалентні (активізовані) та не

усвідомлювані, виникає формування неусвідомлених цілей, які мають невротично-перебільшений характер. Три хибних установки за А. Елісом мають тісний (генетичний) зв'язок із трьома негативними субособистостями:

- 1) «Я маю бути успішним та отримувати схвалення від значимих інших» - відображає когнітивні тенденції субособистості Жертва;
- 2) «Інші, особливо близькі та рідні повинні завжди мене любити та схвалювати» - відображає тенденції субособистості Саботажник;
- 3) «Життя має бути комфортним та зручним, а якщо це не так, це жахливо» - відображає тенденції субособистості Уникаючий.

Хибні установки свідчать про примітивний (первинний) рівень обробки інформації, що відповідає механізму асиміляції в теорії когнітивного розвитку Ж. Піаже.

Примітивна когнітивна обробка інформації у поєднанні з первинними психологічними механізмами захисту полягають в основі формування емоційних та поведінкових проблем.

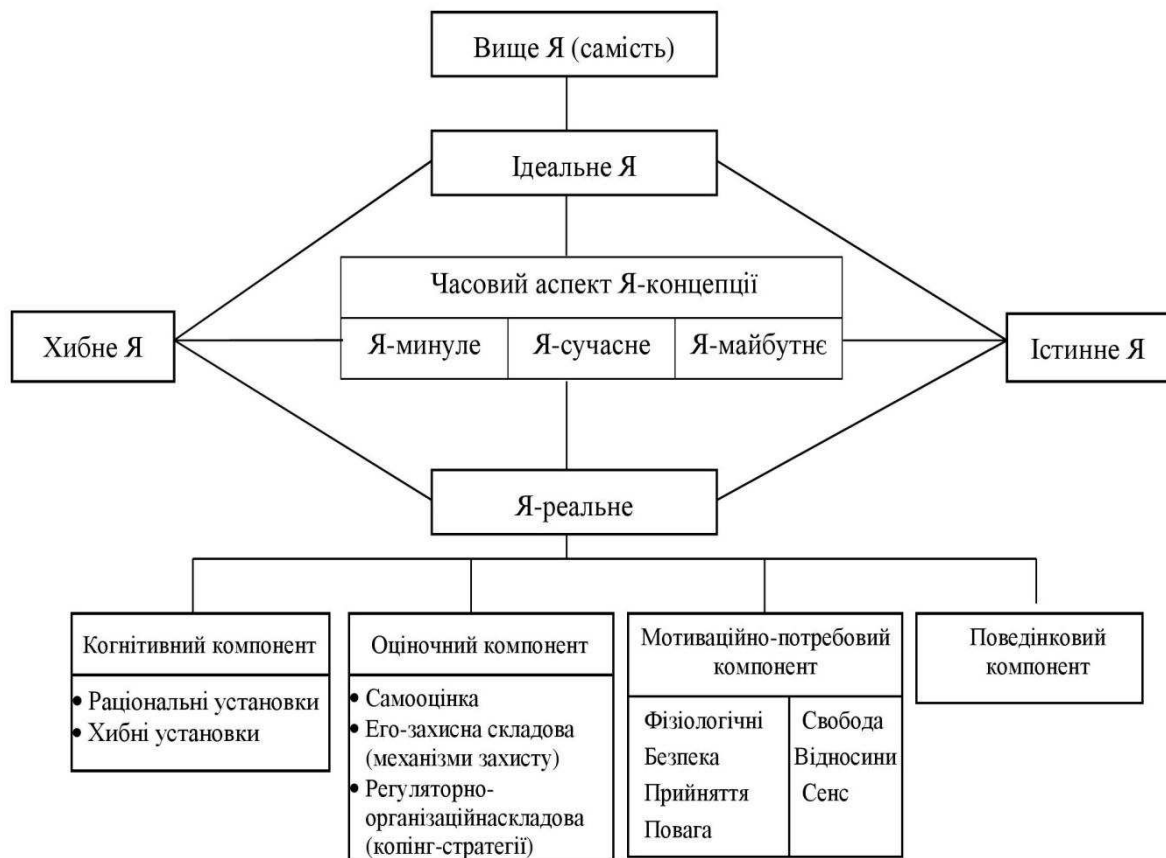
За умов гіпервалентності позитивних субособистостей формуються конструктивні цілі та раціональні установки. Позитивні субособистості відображають основні чесноти: Мудрість, Мужність та Справедливість. Ці особистості також пов'язані з основними копінг-стратегіями:

- 1) Мудрість – з адекватною когнітивною оцінкою ситуації;
- 2) Мужність – з прийняттям рішень та здійсненням конкретних дій;
- 3) Справедливість – з управлінням емоційним станом та підтримкою емоційної рівноваги.

Для раціональних установок характерна вторинна обробка інформації, яка є ефективною та реалістичною. Адекватне функціонування психічної діяльності передбачає, що більш високі рівні когнітивної обробки інформації виправляють первинні дефекти мислення та здійснюють перевірку реальності. Такий підхід знайшов відображення в працях В.М. Синьова, зокрема у його дисертації «Коррекция интеллектуальных нарушений у учащихся вспомогательной школы» (1988), де були зроблені теоретичні узагальнення педагогічних закономірностей і виділені принципи корекції інтелектуальних порушень у дітей.

Екзистенційно-інтегрований параметр функціонального діагнозу передбачає вивчення наступних питань: формування цілісної особистості, ціннісних орієнтацій, креативності, відповідальності, самоактуалізації та Я-концепції. Я-концепція – центральне положення гуманістичної та трансперсональної психології та психотерапії, яка є основною детермінантою поведінки людини. Традиційно виділяють когнітивну, оціночну та поведінкову складову Я-концепції. Наш клінічний досвід показує, що наряду з загально визнаними складовими Я-концепції важливою складовою цієї структури є мотиваційно-потребовий компонент, який суттєво впливає на уявлення особистості про себе. В цьому компоненті ми виділили наступні структурні елементи: фізіологічні потреби, безпека, прийняття, повага, свобода, відносини та сенс.

Схема 1. Структура Я-концепції.

Когнітивний компонент Я-концепції складається з раціональних та хибних установок по відношенню до себе. Оціночний компонент ми розділяємо на самооцінку, его-складову (механізми психологічного захисту), організаційно-регулятивну складову (копінг-стратегії).

Ряд авторів (В. Джемс, Е. Берн, К. Хорні, К. Роджерс, А. Маслоу) виділяють часовий аспект Я-концепції. Часовий аспект зазвичай поділяють на три складові: Я-минуле, Я-сучасне та Я-майбутнє. Цей аспект є внутрішнім регулятором здатності до особистісного росту або схильності до регресу. У випадку домінування хибного Я відбувається активізація Я-минулого, що призводить до формування емоційних та поведінкових проблем. Гіпервалентність істинного Я сприяє активізації Я-майбутнього; це призводить до самоактуалізації та духовного і особистісного росту.

В структурі особистості особливо виділяють психічну складову, що відповідає за цілісність психіки, - так би мовити, ядро особистості (самість К. Юнга, або «вище Я» Р. Асаджолі). Самість є основою зв'язку з духовною реальністю, а також, з іншого боку, «світлом та енергією» для всієї особистості.

Таким чином, запропонована нами концепція розвитку об'єктно-суб'єктних відносин дозволяє пояснити розвиток нормальної дитини та дитини з вадами психофізичного розвитку. В основі формування емоційних та поведінкових проблем у дітей та підлітків полягає

блокування основних потреб та неможливість розвитку «істинного Я». Механізми психологічної та педагогічної корекції ідентичні, хоча технологічні підходи різні. При адекватному проведенні корекційних заходів відбувається активізація позитивних субособистостей, раціональних установок та конструктивних копінг-стратегій; псевдокомпенсація замінюється на істинну компенсацію, а примітивні механізми психологічного захисту – на більш зрілі захисні механізми. Ці структурно-динамічні зміни допомагають здобути «істинне Я». Основою змін є якісно нові стосунки між клієнтом та психологом, педагогом, лікарем. Такому фахівцю має бути притаманна любов «агапе».

Створення зцілюючих відносин дозволяє клієнту зростати та розвиватися. Саморегуляція клієнта запозичується із дорослих повчань, які інтерналізуються та засвоюються дітьми, а також використовуються для контролю за поведінкою.

Комплексна медико-психолого-педагогічна корекція потребує використання інтегрованої функціональної діагностики, а також володіння механізмами корекційної та психотерапевтичної допомоги. Такий підхід дозволяє інтегрувати зусилля різних спеціалістів у комплексній медико-психолого-педагогічній корекції.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия: Учебник для вузов. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 496 с.
2. Дем'яненко Б.Т. Теорії розвитку особистості та практика корекційної і психотерапевтичної допомоги // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / Зб. наукових праць. – К.: НТУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. – №19.
3. Дем'яненко Б.Т. Функціональна діагностика психічних порушень у дітей та підлітків та їх комплексна медико-психолого-педагогічна корекція. // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія / Зб. наукових праць. - К.: НТУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. - №21.
4. Детская психиатрия: Учебник/ Под ред. Э.Г. Эйдемиллера. СПб: Питер, 2005. – 1120 с.

The article highlights the mechanisms of remedial and psychotherapeutic assistance from the position of functional diagnostics. This kind of approach makes it possible to integrate efforts of different specialists within the framework of complex medical-psychological-pedagogical remediation.

Keywords: mechanisms, functional diagnostics, medical-psychological-pedagogical remediation, mentally retarded children.

Отримано 8.11.2012